

İLKÖĞRETİM OKULU ÖĞRETMENLERİNİN ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARININ BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Ar. Gör. Barış Uslu
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
barisuslu@gmail.com

Prof. Dr. Esergül Balcı
Dokuz Eylül Üniversitesi
esergulbalci@gmail.com

Aslı Coşkun Uslu,
Tutak Gazi İÖO
asli_coskun@hotmail.com

Özet

Bu çalışmada ilköğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının betimlenerek, bazı değişkenler açısından incelenmesi ve hangileri açısından anlamlı farklılıklar ortaya konulduğunun belirlenmesi amaçlanmaktadır. Tarama modelindeki araştırmada kullanılan ölçme aracı; Yücel'in (2007) "Örgütsel Vatandaşlık Ölçeği", Tuna'nın (2008) "Örgütsel İletişim Envanteri" ve kişisel bilgi formundan oluşmaktadır. Örneklem; Manisa'daki 19 resmi ilköğretim okulunda görev yapan 548 öğretmenden oluşmaktadır. Verilerin çözümlenmesi amacıyla t testi, ANOVA ve Scheffe testleri yapılmış, etki büyüklüğü değerleri hesaplanmıştır. Örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarında yaş, cinsiyet, meslekteki çalışma süresi, kurumdaki çalışma süresi, kurumun bulunduğu sosyo-ekonomik çevre ve örgütsel iletişim algı düzeyi değişkenlerine göre anlamlı farklar olduğu; medeni durum değişkeninin ise anlamlı bir farklılık yaratmadığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarının eğitim öğretim sürecinin etkinliğine olumlu etkisinin olduğu görülmüştür. Bu davranışlar arasında göreceli olarak düşük değerlendirilen gönüllü davranışlar olmuştur. Bu nedenle uygulayıcılara, öğretmenlerin gönüllü davranışlarını artırmaya yönelik faaliyetlere önem vermeleri ve öğretmenleri bu yönde teşvik edici bir iletişim ortamı oluşturmaya çalışmalarını önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel Vatandaşlık Davranışı, Örgütsel İletişim, İlköğretim, Öğretmen.

EXAMINING THE ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIORS OF THE PRIMARY SCHOOL TEACHERS IN TERMS OF SOME VARIABLES

Abstract

Depicting elementary school teachers' organizational citizenship behaviors, investigating in terms of some variables and determining which ones propound significant differences are aimed in this study. Measurement tool consist "Organizational Citizenship Scale" Yücel (2007), "Organizational Communication Inventory" Tuna (2008) and personal information form. Sample is composed of 548 teachers from schools in Manisa. For analyzing the data; t-test, ANOVA and Scheffe tests were made, effect size values were calculated. There are statistically significant differences according to age, gender, profession, working time, working time in organization, the level of socio-economic environment of institutions and organizational communication perception in sub-dimensions of organizational citizenship behaviors and marital status doesn't make significant difference. Teachers' organizational citizenship behaviors have positive effects on effectiveness of education and training process. Voluntary behaviors have been assessed relatively low. Thus; giving importance to activities; improving voluntary behaviors of teachers and working to create medium of communication; inciting teachers in this direction are suggested to practitioners.

Key Words: Organizational Citizenship Behavior, Organizational Communication, Elementary Education, Teacher.

GİRİŞ

Hızla gelişen teknolojinin ve küreselleşmenin etkilerinin her alanda olduğu gibi eğitim alanında da meydana getirdiği değişiklikler, örgütlerde bulunan insan kaynağının öneminin artmasına ve nitelikli insan gücünün örgütlerin başarı ve verimliliğinde temel etkenlerin başında yer almasına neden olmaktadır. Örgütlerin sahip olduğu insan kaynağının örgütün yapısı ve kültürü doğrultusunda geliştirilmesine önem verilmesi örgütlerin sürekliliğini sağlamada önem kazanmaktadır (Nar, 2009: 2).

Günümüzde işgörenlerin örgüt kültürüne uygun biçimde gelişimini öngören ve bunun sonucunda gerçekleşecek gönüllü davranışların önemini ortaya koyan ve “biçimsel ödül sisteminde doğrudan ve tam olarak dikkate alınmayan, fakat bir bütün olarak ele alındığında organizasyonun fonksiyonlarını verimli bir biçimde yerine getirmesine yardımcı olan, gönüllülüğe dayalı, görev ve iş tanımlarında zorunlu tutulmayan, yapılmadığı takdirde ceza gerektirmeyen ve daha çok kişisel tercihlerle yapılan davranışlar (Greenberg ve Baron, 2000; Organ, 1988)” olarak tanımlanan Örgütsel Vatandaşlık Davranışı kavramı ile ilgili birçok çalışma (Allison ve diğ., 2001; Altunbaş, 2009; Nar, 2009; Oplatka, 2009; Samancı Kalaycı, 2007; Somech ve Ron, 2007; Tschannen Moran, 2001; Yarım, 2009); örgütsel vatandaşlık davranışlarının örgütün sağlıklı işleyişini engelleyen yıkıcı ve istenmeyen davranışlardan korunmasını, çalışanların yetenek ve becerilerini geliştirmesini, etkin bir koordinasyon kurarak örgütün verimliliği ile performansını arttırmayı amaçladığını ortaya koymaktadır.

Örgütlerin verimliliği ve performansını arttırması açısından örgütsel vatandaşlık davranışı; örgütlerin rekabet avantajı elde etmesi, öğrenen bir kimliğe kavuşması, çevresine ayak uydurabilmesi, bireylerinin sadakati, çalışması, özverisi ve bağlılıklarıyla yakından ilgili olduğu kadar, örgütsel vatandaşlık davranışlarının ortaya konulmasının örgütlerin sahip olduğu örgütsel sağlık ve örgütsel iletişimin düzeyine bağlı olduğu ifade edilmektedir (Altunbaş, 2009: 2). Bu nedenle örgütlerde var olan iletişimin neleri etkilediği ve nelerden etkilendiğinin bilinmesinin önemli olduğu söylenebilir.

Sağlıklı kabul edilen örgütlerin işleyişi içerisinde daha yüksek düzeyde örgütsel vatandaşlık davranışı sergilendiği görülmektedir (Buluç, 2008). Örgüt sağlığını oluşturan öğelerden örgütsel iklim ve örgüt kültürü ile örgütsel vatandaşlık davranışı arasındaki ilişkinin incelendiği (Çelik, 2007; Gök, 2007; Sezgin, 2009) birçok çalışma bulunmasına rağmen örgütsel iletişimin etkileri üzerine fazlaca çalışma olmadığı görülmektedir. Bundan dolayı örgütsel vatandaşlık davranışlarına etki eden örgütsel iletişim kavramına da bir değişken olarak çalışmada yer verilmiştir.

“İlköğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları bazı değişkenler açısından anlamlı farklılıklar göstermekte midir?” problem cümlesi üzerinde şekillendirilen çalışmanın amacı; ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin algılarını betimleyerek, bu algıları bazı değişkenler (yaş, cinsiyet, medeni durum, meslekteki çalışma süresi, kurumdaki çalışma süresi, okulun bulunduğu sosyo-ekonomik çevre ve örgütsel iletişim düzeyi) açısından inceleyip ne düzeyde örgütsel vatandaşlık davranışları ortaya koyduklarını analiz etmek, hangi değişkenler açısından anlamlı farklılıklar ortaya konulduğunu belirlemektir. Ayrıca elde edilen sonuçlara göre öğretmenlerin sahip oldukları ve yardımseverlik, kendini geliştirme, gönüllülük, sportmenlik, vicdanlılık alt boyutlarından oluşan örgütsel vatandaşlık davranışlarına yönelik tutumlarının geliştirilmesi için yapılması gerekenlerin belirlenmesi, çağımızın içinde bulunduğu hızlı değişime ve kurumun gelecekteki hedeflerine ulaşabilmesi için örgütsel vatandaşlık davranışının önemini kavranmasına yönelik önerilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Türk Eğitim Sistemi içerisinde yer alan eğitim kademeleri düşünüldüğünde; ilköğretim seviyesindeki eğitimin iyi bir vatandaş olarak öğrencilerin yetiştirilmesinde temel nitelikte olduğu, öğrencilerin kişiliklerinin gelişiminin önemli bir bölümünün ilköğretim düzeyinde gerçekleştiği ve ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin sergiledikleri davranışların öğrenciler üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bununla birlikte ülke çapında yaygın olan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ilköğretim okullarında örgütsel vatandaşlık davranışlarının ortaya konulma düzeyini etkileyebilecek olanakların daha az bulunduğu belirtilebilir. Tüm bu etkenler göz önüne alındığında öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarının örgüt üzerinde olduğu kadar

bütün paydaşlar üzerinde yarattığı etkinin daha belirgin olarak incelenebileceği düşünülmüş ve çalışmada yer alan ölçekler Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi ilköğretim kurumlarında görev alan öğretmenlere uygulanmıştır.

YÖNTEM

İlköğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarının belirlenmesi ve eğitim-öğretim sürecinde eğitim kurumu başta olmak üzere ilgili paydaşlar üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma; Karasar (2007) tarafından "çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri" olarak tanımlanan tarama modelinde bir araştırmadır.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Manisa Mili Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı ilköğretim okullarında görevli 1788 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise Manisa il merkezindeki 95 resmi ilköğretim okulundan rastlantısal örneklem tekniğiyle seçilen 19 okulda görevli 548 (%30.65) öğretmenden oluşmaktadır. Örneklemde yer alan 860 öğretmene ölçek uygulaması yapılmış, 548 (%63.72) öğretmenden geri dönüş sağlanmıştır.

Öğretmenlerin yaş, cinsiyet, medeni durum, meslekte çalışma süresi, kurumda çalışma süresi özelliklerinden oluşan değişkenler ile kurumun içinde bulunduğu sosyo-ekonomik çevre ve kurumun örgütsel iletişim düzeyi parametreleri dikkate alınacaktır. Aşağıda örnekleme ilişkin değişkenlere ait betimleyici istatistiklere yer verilmektedir.

Tablo 1: Örneklemde Yer Alan Öğretmenlerin Yaş Aralıklarına Göre Dağılımı

Yaş Aralığı	N	%
20-30	66	12.04
31-40	206	37.59
41-50	220	40.15
51-60	56	10.21
Toplam	548	

Tablo 2: Örneklemde Yer Alan Öğretmenlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Cinsiyet	N	%
Erkek	228	41.61
Kadın	320	58.39
Toplam	548	

Tablo 3: Örneklemde Yer Alan Öğretmenlerin Medeni Durumlarına Göre Dağılımı

Medeni Durum	N	%
Bekâr	84	84.67
Evli	464	15.33
Toplam	548	

Tablo 4: Örneklemde Yer Alan Öğretmenlerin Meslekteki Çalışma Yıllarına Göre Dağılımı

Meslekte Çalışma Yılı	N	%
0-5	42	7.66
6-10	73	13.32
11-15	131	23.91
16-20	108	19.71
21-25	194	35.40
Toplam	548	

Tablo 5: Örneklemde Yer Alan Öğretmenlerin Kurumlarındaki Çalışma Yıllarına Göre Dağılımı

Kurumdaki Çalışma Süresi	N	%
0-3	199	36.31
4-6	187	34.12
7-9	70	12.77
10-12	50	9.12
13-15	42	7.66
Toplam	548	

Tablo 6: Örneklemde Yer Alan Öğretmenlerin Kurumlarının Bulunduğu Sosyo-Ekonomik Çevreye Göre Dağılımı

Kurumun Sosyo-Ekonomik Çevresi	N	%
Düşük	87	15.86
Orta	405	73.91
Yüksek	56	10.22
Toplam	548	

Tablo 7: Örneklemde Yer Alan Öğretmenlerin Örgütsel İletişim Algı Düzeylerine Göre Dağılımı

Meslekte Çalışma Yılı	N	%
Düşük (40-60)	67	12.23
Orta (60-80)	432	78.83
Yüksek (80-100)	49	8.94
Toplam	548	

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak Yücel tarafından geliştirilen ve Samancı Kalaycı'nın (2007) çalışmasında kullandığı 18 maddelik "Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği", Tuna'nın (2008) geliştirdiği 20 maddelik "Örgütsel İletişim Envanteri" isimli ölçek ve araştırmacı tarafından düzenlenen kişisel bilgi formu araştırma örnekleme uygulanmıştır.

Bu araştırmanın ölçme aracı içerisinde yer alan "Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Ölçeği" Yücel tarafından geliştirilen bir ölçektir. Örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeği 2007 yılında danışmanlığını Yücel'in yaptığı, Samancı Kalaycı'nın "Örgütsel Güven ve Örgütsel Vatandaşlık Davranışı" adlı tezinde kullanılmıştır. Ölçek; 18 maddeden oluşan 5'li Likert tipi bir ölçektir. Bu ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması ve faktör analizi Samancı Kalaycı (2007) tarafından yapılmıştır. Samancı Kalaycı tarafından yapılan analiz sonucu Cronbach Alpha katsayısı 0.94 olarak belirlenmiştir ve örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeği; yardımseverlik (0.91), kendini geliştirme (0.93), gönüllülük (0.82), sportmenlik (0.80) ve vicdanlılık (0.79) olmak üzere beş alt boyuttan oluştuğu belirtilmiştir. Bu araştırmanın örgütsel vatandaşlık davranışı ile ilgili ölçek kısmında ise güvenilirlik katsayısı da 0.90 olarak bulunmuştur.

Araştırmada kullanılan ölçme aracı içerisindeki diğer ölçek olan "Örgütsel İletişim Envanteri" isimli ölçek Tuna tarafından geliştirilmiştir. Örgütsel iletişim ölçeği 2008 yılında Tuna'nın "Örgütsel İletişim Sürecinde Yöneticilerin Duygusal Zekâ Yeterlilikleri" adlı tezinde kullanılmıştır. Ölçek; 20 maddeden oluşan 5'li Likert tipi bir ölçektir. Tuna tarafından 2008 yılında Viking Kağıt A.Ş.'de pilot uygulama yapılmıştır. Pilot çalışma sonunda yapılan güvenilirlik çalışması sonucunda Cronbach Alfa katsayısı 0.85 olarak saptanmıştır. "Örgütsel İletişim Envanteri" isimli ölçek alt boyutlara ayrılmamış ve analiz sürecinde ise Tuna tarafından 1-5, 6-10, 11-15, ve 16-20 olmak üzere soru numaralarına göre gruplanarak veriler tablolaştırılmıştır.

Veri toplama aracında yer alan ve araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu; yaş, cinsiyet, medeni durum, meslekte çalışma süresi, kurumda çalışma süresi ve kurumun bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye ilişkin bireysel ve kurumsal özellikleri içeren bilgileri toplayıcı sorulardan oluşmaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veri toplama aracı olarak kullanılan anket; Manisa İli Merkez İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı 19 resmi ilköğretim okulunda görevli öğretmenlere dağıtılmış ve gerekli açıklamalar yapılmıştır. Anketler okul idarecileri veya ilgili bölümlerde görevli memurlar aracılığıyla ve araştırmacının daha sonra tekrar okulları ziyaret etmesi sonucu toplanmıştır.

Verilerin analizi ise SPSS 13.0 paket programından yararlanılarak yapılmış ve öncelikle değişkenlerin incelenmesi için betimsel istatistikleri ele alınmıştır. Örgütsel Vatandaşlık Davranışı boyutlarına yönelik öğretmen algılarının, belirlenen değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini incelemek için t testi, varyans analizi ve Scheffe testi yapılmıştır. Problem ve alt problemlerin özelliği dikkate alınarak dağılımları belirlemede yüzde, frekans, aritmetik ortalama, standart sapma yöntemleri kullanılmıştır. Son olarak etki büyüklüğü değerleri bulunmuş; 0.01-0.06 aralığı küçük, 0.06-0.14 aralığı orta, 0.14'den yüksek olanların ise büyük olarak değerlendirildiği aralıklar kriter alınmıştır (Gren ve Salkind, 2003).

BULGULAR

Araştırmanın alt problemi "ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarına ilişkin algıları anlamlı farklılık göstermekte midir?" biçimindedir. Tablo 8.'de öncelikle ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı algılarına göre belirlenen betimsel istatistiklerin genel bir dağılımı gösterilmektedir.

Tablo 8: Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Alt Boyutlarına İlişkin Algıları

Alt Boyutlar	N	\bar{X}	Ss
Yardımsızlık	548	18.27 / 3.65	3.10
Kendini Geliştirme	548	14.76 / 3.69	2.57
Gönüllülük	548	9.23 / 3.08	2.48
Sportmenlik	548	10.67 / 3.56	2.40
Vicdanlılık	548	10.77 / 3.59	2.03
Örgütsel Vatandaşlık Davranışı	548	63.70 / 3.54	9.62

Tablo 8.'de yer alan verilere göre; ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin algılarına göre örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarına ilişkin bulgular incelendiğinde '**Kendini Geliştirme**' (\bar{X} =3.69) ve '**Yardımsızlık**' (\bar{X} = 3.65) alt boyutlarına ilişkin algıların daha üst düzeyde olduğu; '**Vicdanlılık**' (\bar{X} =3.59) ile '**Sportmenlik**' (\bar{X} =3.56) alt boyutlarına ilişkin algıların daha düşük olduğu; '**Gönüllülük**' (\bar{X} =3.08) alt boyutunun ise en düşük düzeyde değerlendirildiği görülmektedir.

Tablo 9: Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Alt Boyutlarına İlişkin Algılarının Yaşa, Cinsiyete, Medeni Duruma ve Meslekteki Çalışma Sürelerine Göre Farklılıkları

Alt Boyutlar	Yaş		Cinsiyet		Medeni Durum		Meslekteki Çalışma Süresi			
	F	P	η	T	P	T	P	F	P	η
Yardımsızlık	6.85	.000*	.036	1.59	.11	.76	.45	5.61	.000*	.040
Kendini Geliştirme	1.70	.166	.009	2.35	.02*	.83	.41	2.49	.042	.018
Gönüllülük	7.53	.000*	.040	3.52	.00*	.05	.96	4.82	.001*	.034
Sportmenlik	2.58	.053	.014	.80	.42	.45	.65	2.94	.020	.021
Vicdanlılık	12.46	.000*	.064	1.71	.09	.34	.73	8.17	.000*	.057

*P≤.05

Tablo 9.'da ortaya konan analiz sonuçlarına göre; ilköğretim öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarına ilişkin algılarının **'Yardımseverlik'** [F=6.85; P=.000]; **'Gönüllülük'** [F=7.53; P=.000] ve **'Vicdanlılık'** [F=12.46; P=.000] alt boyutlarında yaşa göre P≤.05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Yaş değişkeninin etki büyüklüğü açısından vicdanlılık ($\eta=0,064$) alt boyutunda ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışına ilişkin algıları üzerinde diğerlerine göre daha büyük bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 10: Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Alt Boyutlarına İlişkin Algılarının Yaşa Göre Scheffe Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Yardımseverlik	Gönüllülük	Vicdanlılık
	30-40 ile 40-50* arasında	20-30 ile 50-60* arasında	20-30 ile 40-50* arasında
	30-40 ile 50-60* arasında	30-40 ile 50-60* arasında	20-30 ile 50-60* arasında
Yaş			30-40 ile 40-50* arasında
			30-40 ile 50-60* arasında
			40-50 ile 50-60* arasında

*lehine

Tablo 10'.da bulunan yaş aralıkları arasında olan farkı bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre **'Yardımseverlik'** alt boyutunda 30-40 yaş aralığındaki öğretmenler ile 40-50 yaş aralığındaki öğretmenler arasında **'40-50 yaş aralığındaki öğretmenler'** ($\bar{X}=18.55$) lehine ve 30-40 yaş aralığındaki öğretmenler ile 50-60 yaş aralığındaki öğretmenler arasında **'50-60 yaş aralığındaki öğretmenler'** ($\bar{X}=19.55$) lehine; **'Gönüllülük'** alt boyutunda 20-30 yaş aralığındaki öğretmenler ile 50-60 yaş aralığındaki öğretmenler arasında **'50-60 yaş aralığındaki öğretmenler'** ($\bar{X}=19.55$) lehine ve 30-40 yaş aralığındaki öğretmenler ile 50-60 yaş aralığındaki öğretmenler arasında **'50-60 yaş aralığındaki öğretmenler'** ($\bar{X}=19.55$) lehine; **'Vicdanlılık'** alt boyutunda 20-30 yaş aralığındaki öğretmenler ile 40-50 yaş aralığındaki öğretmenler arasında **'40-50 yaş aralığındaki öğretmenler'** ($\bar{X}=18.55$) lehine, 20-30 yaş aralığındaki öğretmenler ile 50-60 yaş aralığındaki öğretmenler arasında **'50-60 yaş aralığındaki öğretmenler'** ($\bar{X}=19.55$) lehine, 30-40 yaş aralığındaki öğretmenler ile 40-50 yaş aralığındaki öğretmenler arasında **'40-50 yaş aralığındaki öğretmenler'** ($\bar{X}=18.55$) lehine, 30-40 yaş aralığındaki öğretmenler ile 50-60 yaş aralığındaki öğretmenler arasında **'50-60 yaş aralığındaki öğretmenler'** ($\bar{X}=19.55$) lehine ve 40-50 yaş aralığındaki öğretmenler ile 50-60 yaş aralığındaki öğretmenler arasında **'50-60 yaş aralığındaki öğretmenler'** ($\bar{X}=19.55$) lehine fark bulunmuştur.

Tablo 9.'daki t-testi sonuçlarına göre; öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarına ilişkin algılarının **'Kendini Geliştirme'** [t=2.35; p≤,05] ve **'Gönüllülük'** [t=3.52; p≤,05] alt boyutlarında cinsiyete göre P≤.05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarından kendini geliştirme düzeyleri ($\bar{X}=15.07$) ortalama ile **'Erkeklerin'** lehinedir. İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin gönüllülük örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutuna ilişkin algıları ($\bar{X}=9.66$) ortalama ile **'Erkeklerin'** lehinedir. Ayrıca öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarına ilişkin algıları medeni durumlarına göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Tablo 9.'da ortaya konan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarına ilişkin algılarının **'Yardımseverlik'** [F=5.61; P=.000]; **'Gönüllülük'** [F=4.82; P=.001] ve **'Vicdanlılık'** [F=8.17; P=.000] alt boyutlarında meslekteki çalışma sürelerine göre P≤.05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca meslekteki çalışma süresi değişkeninin etki büyüklüğü açısından **vicdanlılık** ($\eta=0,057$)

alt boyutunda öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışına ilişkin algıları üzerinde diğerlerine göre daha büyük bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 11: Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Alt Boyutlarına İlişkin Algılarının Meslekteki Çalışma Sürelerine Göre Scheffe Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Yardımseverlik	Gönüllülük	Vicdanlılık
	6-10 ile 21-25* arasında	6-10 ile 21-25* arasında	0-5 ile 21-25* arasında
Meslekteki Çalışma Süresi	11-15 ile 21-25* arasında	11-15 ile 21-25* arasında	6-10 ile 21-25* arasında
			11-15 ile 21-25* arasında

*Ihine

Tablo 11.'de belirtilen meslekteki çalışma süresi aralıkları arasında olan farkı bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre '**Yardımseverlik**' alt boyutunda 6-10 yıl aralığındaki öğretmenler ile 21-25 yıl aralığındaki öğretmenler arasında '*21-25 yıl aralığındaki öğretmenler*' (\bar{X} =18.97) lehine ve 11-15 yıl aralığındaki öğretmenler ile 21-25 yıl aralığındaki öğretmenler arasında '*21-25 yıl aralığındaki öğretmenler*' (\bar{X} =18.97) lehine; '**Gönüllülük**' alt boyutunda 6-10 yıl aralığındaki öğretmenler ile 21-25 yıl aralığındaki öğretmenler arasında '*21-25 yıl aralığındaki öğretmenler*' (\bar{X} =18.97) lehine ve 11-15 yıl aralığındaki öğretmenler ile 21-25 yıl aralığındaki öğretmenler arasında '*21-25 yıl aralığındaki öğretmenler*' (\bar{X} =18.97) lehine; '**Vicdanlılık**' alt boyutunda 0-5 yıl aralığındaki öğretmenler ile 21-25 yıl aralığındaki öğretmenler arasında '*21-25 yıl aralığındaki öğretmenler*' (\bar{X} =18.97) lehine, 6-10 yıl aralığındaki öğretmenler ile 21-25 yıl aralığındaki öğretmenler arasında '*21-25 yıl aralığındaki öğretmenler*' (\bar{X} =18.97) lehine, 11-15 yıl aralığındaki öğretmenler ile 21-25 yıl aralığındaki öğretmenler arasında '*21-25 yıl aralığındaki öğretmenler*' (\bar{X} =18.97) lehine fark bulunmuştur.

Tablo 12: Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Alt Boyutlarına İlişkin Algılarının Kurumdaki Çalışma Süresine, Kurumun Bulunduğu Sosyo-Ekonomik Çevre ve Örgütsel İletişim Algı Düzeyine Göre Farklılıkları

Alt Boyutlar	Kurumdaki Çalışma Süresi			Kurumun Bulunduğu Sosyo-Ekonomik Çevre			Örgütsel İletişim Algı Düzeyi		
	F	P	η	F	P	η	F	P	η
Yardımseverlik	4.32	.002*	.031	.27	.765	.001	2.88	.057	.010
Kendini Geliştirme	1.12	.346	.008	3.40	.034*	.012	4.11	.017*	.015
Gönüllülük	2.66	.032	.019	1.34	.262	.005	2.44	.088	.009
Sportmenlik	2.82	.025	.020	.38	.683	.001	1.17	.312	.004
Vicdanlılık	3.78	.005	.027	.74	.476	.003	2.17	.115	.008

*P≤.05

Tablo 12.'de ortaya konan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; ilköğretim öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarına ilişkin algılarının '**Yardımseverlik**' [F=4.32; P=.002] alt boyutunda kurumdaki çalışma süresine göre P≤.05 düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumdaki çalışma süresi değişkeninin etki büyüklüğü açısından **yardımseverlik** (η =0,031) alt boyutunda öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışına ilişkin algıları üzerinde diğerlerine göre daha büyük bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 13: Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Alt Boyutlarına İlişkin Algılarının Kurumdaki Çalışma Sürelerine Göre Scheffe Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Yardımseverlik
Kurumdaki Çalışma Süresi	4-6 yıl ile 13-15 yıl* arasında

*lehine

Tablo 13.'de yer alan kurumdaki çalışma süresi aralıkları arasında olan farkı bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre '**Yardımseverlik**' alt boyutunda 4-6 yıl aralığındaki öğretmenler ile 13-15 yıl aralığındaki öğretmenler arasında '*13-15 yıl aralığındaki öğretmenler*' ($\bar{X} = 19.83$) lehine fark bulunmuştur.[^]

Ayrıca Tablo 12.'deki analiz sonuçlarına göre; öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarına ilişkin algılarının '**Kendini Geliştirme**' [$F=3.40$; $P=.034$] alt boyutunda kurumun bulunduğu sosyo-ekonomik çevreye göre $P \leq .05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Kurumun bulunduğu sosyo-ekonomik çevre değişkeninin etki büyüklüğü açısından **kendini geliştirme** ($\eta=0,012$) alt boyutunda öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışına ilişkin algıları üzerinde diğerlerine göre daha büyük bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 14: Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Alt Boyutlarına İlişkin Algılarının Öğretmen Görüşleri Açısından Kurumun Bulunduğu Sosyo-Ekonomik Çevre Düzeyine Göre Scheffe Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Kendini Geliştirme
Kurumun Bulunduğu Sosyo-Ekonomik Çevre	Düşük ile Orta* düzeyde sosyo-ekonomik çevrede yer alan okullarda görev yapan öğretmenler arasında

*lehine

Tablo 14.'de yer alan kurumun bulunduğu sosyo-ekonomik çevre düzeyleri arasında olan farkı bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre '**Kendini Geliştirme**' alt boyutunda düşük düzeydeki sosyo-ekonomik çevrede görev yapan öğretmenler ile orta düzeydeki sosyo-ekonomik çevrede görev yapan öğretmenler arasında '*orta düzeydeki sosyo-ekonomik çevrede görev yapan öğretmenler*' ($\bar{X} = 14.92$) lehine fark bulunmuştur.

Bunlarla birlikte Tablo 12.'deki analiz sonuçlarına göre; öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarına ilişkin algılarının '**Kendini Geliştirme**' [$F=4.11$; $P=.017$] alt boyutunda öğretmenlerin örgütsel iletişim algı düzeyine göre $P \leq .05$ düzeyinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Öğretmenlerin örgütsel iletişim algı düzeyi değişkeninin etki büyüklüğü açısından **kendini geliştirme** ($\eta=0,015$) alt boyutunda öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışına ilişkin algıları üzerinde diğerlerine göre daha büyük bir etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 15: Öğretmenlerin Örgütsel Vatandaşlık Davranışı Alt Boyutlarına İlişkin Algılarının Öğretmen Görüşleri Açısından Örgütsel İletişim Algı Düzeyine Göre Scheffe Testi Sonuçları

Alt Boyutlar	Kendini Geliştirme
Örgütsel İletişim Algı Düzeyi	Orta ile Yüksek* düzeyde örgütsel iletişim algı düzeyleri arasında

*lehine

Tablo 15.'de yer alan öğretmenlerin örgütsel iletişim algı düzeyleri arasında olan farkı bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre '**Kendini Geliştirme**' alt boyutunda orta düzeydeki örgütsel iletişim algı düzeyi ile yüksek düzeydeki örgütsel iletişim algı düzeyi arasında '*yüksek örgütsel iletişim algı düzeyi*' ($\bar{X} = 14.92$) lehine fark bulunmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı algı düzeyleri; yaş, cinsiyet, medeni durum, meslekteki çalışma yılı, kurumlarındaki çalışma yılı, görev yapılan kurumun bulunduğu sosyo-ekonomik çevresi ile öğretmenlerin örgütsel iletişim algı düzeyi değişkenlerine göre incelenmiştir. Aşağıda çalışmaya ilişkin bulgular alanyazınla desteklenerek ve yorumlanarak verilmektedir.

Örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarına ilişkin algılarla ilgili bulgular incelendiğinde **'kendini geliştirme'** alt boyutuna ilişkin algıların en yüksek düzeyde olduğu, bunu **'yardımseverlik'** alt boyutunun izlediği, ardından ise **'vicdanlılık'** alt boyutunun yer aldığı anlaşılmaktadır. Diğer alt boyutlara ilişkin bulgularda ise sırasıyla **'sportmenlik'** ve **'gönüllülük'** alt boyutlarına yönelik algı düzeylerinin yer aldığı görülmektedir. İlköğretim öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışı algılarına yönelik genel ortalamaya bakıldığında örgütsel vatandaşlık davranışları ortalamasının 3.54 düzeyinde olduğu görülmektedir.

Araştırma ile elde edilen verilerin örgütsel vatandaşlık davranışı ölçeğinin daha önce uygulandığı Aktaş'ın (2008), Aktay'ın (2008), Altunbaş'ın (2009), Kaynak Taşçı'nın (2007), Özcan'ın (2008) ve Samancı Kalaycı'nın (2007) çalışmalarında örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutlarına ilişkin algılara yönelik elde edilen verilerle benzerlik gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu araştırmalarda da genel olarak alt boyutlar arasında en yüksek algı düzeyi **'kendini geliştirme'** ile **'yardımseverlik'** alt boyutlarına ait olanlar çıkarken, en düşük algı düzeyi ise **'gönüllülük'** alt boyutuna ilişkin olarak belirtilmekte ve yapılan araştırmanın bulgularını desteklemektedir.

Oplatka'nın (2006) çalışmasının sonuçlarına göre; öğrenci ve meslektaşlara karşı destekleyici davranışları, öğretimde yenilikçilik ve değişimin, örgüt yararına güçlü bir yönlendirmenin, öğretmenlik mesleğine güçlü bir bağlılığın örgütsel vatandaşlık davranışlarının bileşenleri olduğu ve okul yönetimi, öğretmenin karakteristik özellikleri, okul iklimi gibi değişkenlerin öğretmenin örgütsel vatandaşlık davranışlarının belirleyicileri olduğu görülmüştür.

Yapılan araştırmada en yüksek algı düzeyine sahip olan kendini geliştirme alt boyutunda ise Kaynak Taşçı'nın (2007) çalışmasına göre; ilköğretim öğretmenlerinin mesleki yayınların takibini yüksek düzeyde gerçekleştirdikleri, böylece mesleki açıdan akademik yeterliliklerini sürekli sorgulayarak kişisel gelişimlerini sürdürdükleri ifade edilmektedir. En düşük algı düzeyine sahip olan gönüllülük alt boyutuna ilişkin Özcan'ın (2008) çalışmasına göre; ilköğretim öğretmenlerinin zorunlu olmadığı halde gönüllü olarak görev alma, pek çok kişinin almak istemediği görevleri gönüllü alma ve örgüt adına işleri organize etme ve yürütmeye aktif olma maddelerine düşük düzeyde katıldıkları ve "ara sıra böyle davranışlarda bulunurum" seçeneğini çoğunlukla seçtikleri görülmektedir. Meslekteki çalışma yılı arttıkça öğretmenlerin şikâyet etmeden kaçınma, sorunları büyütme ve işle ilgili olumsuzluklara tahammül etme gibi sportmenlik alt boyutunda yer alan davranışlarını daha sık göstererek örgütlerdeki çalışma ortamına olumlu katkılarının arttığı belirtilmektedir (Ay, 2007).

Vicdanlılık alt boyutunda yer alan "herkesten önce gelme ve derse zamanında girme", "mesai saatleri dışında ve hafta sonu çalışmada daha aktif olma" ve "okul başarısı için herkesten fazla çalışma" davranışları; Aktay'ın (2008) çalışmasında elde edilen verilere göre orta düzeyde olup, bekâr öğretmenlerin evli olanlara göre bu davranışları daha sık gösterdiklerini ve bu konuda örgütün etkili oluşuna daha fazla katkıda buldukları belirtilmektedir. Yapılan araştırmada ise aynı alt boyutta medeni durumun anlamlı farklılık yaratmadığı; yaş ve meslekteki çalışma süresi ve örgütsel iletişim algı düzeyi değişkenlerinin farklılık oluşturduğu görülmektedir. Vigoda Gadot ve diğ.'nin (2007) çalışmasında elde edilen sonuçların bireysele doğru ve örgüte doğru grup örgütsel vatandaşlık davranışları olmak üzere iç içe geçmiş iki faktörün daha önce yapılmış olan örgütsel vatandaşlık davranışı çalışmalarında yer alan temel bileşenleri desteklediği görülmüştür.

Örgütsel vatandaşlık davranışlarının örgütün hedeflerine ulaşmada etkililiğinin artırılmasında destekleyici ve motive edici özelliklere sahip olduğu ifade edilmektedir (Oplatka, 2009). Örgütsel vatandaşlık davranışlarının rahatlıkla kabul gördüğü ve desteklediği bir ortam oluşturması sürecinde okul yönetimlerine de önemli görevler düşmektedir. Kurumdaki yöneticilerin algılama ve uygulama biçimleri, örgütsel vatandaşlık davranışlarını destekleyici bir kültürü oluşturmada etkili bir boyuttur (LeBlanc, 2010). Yöneticilerin

benimsedikleri yönetim biçimleri, örgütteki işbirliği ve iletişim düzeyinin örgütsel vatandaşlık davranışı kavramı üzerindeki önemi alanyazında da vurgulanmaktadır. Araştırmamızın bulguları örgütsel vatandaşlık davranışına ait söz konusu alt boyutların geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Yapılan çalışmanın sonuçlarına göre öğretmenler tarafından en yüksek düzeyde algılanan örgütsel vatandaşlık davranışı alt boyutunun **“Kendini Geliştirme”** olarak ortaya çıkmasının sebebi olarak; mesleki tatmin, kendine güven, diğer işgörenler tarafından saygı görme ve kariyer açısından meslekte yükselme ile kendini mesleki açıdan yetkinleştirme arasındaki ilişki olduğu söylenebilir. İşgörenler arasındaki iletişim eksikliklerinin, karşılıklı anlayışın oluşturduğu arkadaşlık ortamındaki eksiklerin, örgüt dışında birlikte ortak paylaşımların azlığının, maddi kaygıların ve ailevi sorumlulukların fazlalığının **“Sportmenlik ve Gönüllülük”** alt boyutunda yer alan örgütsel vatandaşlık davranışlarına ait algı düzeyinin düşük çıkmasına neden olduğu düşünülebilir.

Bunlarla birlikte örgüt yapısı içerisinde yüz yüze iletişim imkânlarının az oluşu, resmi olmayan kanallardan edinilen bilgilerin çokluğu, problemlerin yöneticilere iletilmesinde sorun yaşanması, iletişim eksikliğinden kaynaklanan çatışmaların olması, istenenlerin doğrudan o işi yapacak kişi yerine üst makamına iletilmesi, ast-üst ilişkilerinde resmiyet olması ve bürokratik engellerin işleri yavaşlatması gibi nedenler sonucu örgütteki iletişim düzeyi olumsuz yönde etkilenir. Bu durumda örgüt üyelerinin örgütsel bağlılıkları, örgüte duydukları güvenin ve örgütteki adalete inancın da olumsuz etkilendikleri; bunun sonucundaysa ortaya koydukları örgütsel vatandaşlık davranışlarının da azaldığı belirtilebilir.

Bu çalışma ile elde edilen veriler sonucu gönüllülüğe, karşılıklı anlayışa, arkadaşlık ortamına, işbirliğine, kendini geliştirmeye bağlı olarak ortaya konulan ve örgütlerin başarı düzeylerini olumlu yönde etkileyen örgütsel vatandaşlık davranışlarını arttırmak amacıyla örgütlerin ortak hedeflerinin öğretmenler tarafından kabul görmesi önemlidir. Bu durumda örgütteki liderlerin öğretmenler arasında eşgüdümü, paylaşımı ve iletişimi arttırmaya yönelik etkinlikler düzenleyerek, öğretmenler arasında örgüt hedeflerinin paylaşımını kolaylaştırmaları önerilmektedir. Ayrıca düşük düzeyde olduğu saptanan **“Gönüllük”** alt boyutunda yer alan ‘diğerlerinin almak istemediği görevleri üstlenme’, ‘örgüt yararına işleri düzenleme ve yürütmeye daha aktif olma’ ve ‘zorunlu olmadığı halde gönüllü olarak fazladan görev alma’ gibi davranışların işgörenler tarafından daha sık ortaya konmasını sağlamak amacıyla kurum içerisinde bu tarz davranışları destekleyici bir ödül sistemi oluşturulabilir.

Bunlarla birlikte iletişim eksikliğinden kaynaklanan çatışmaların olması, yüz yüze iletişim imkânlarının az oluşu, problemlerin yöneticilere iletilmesinde sorun yaşanması, ast-üst ilişkilerinde resmiyet olması gibi örgütteki iletişim düzeyini olumsuz yönde etkileyen nedenleri azaltmak ve örgütsel vatandaşlık davranışlarının ortaya konmasını olumlu yönde etkilemek amacıyla başta yöneticiler olmak üzere öğretmenler arasında sadece dikey olarak değil, yatay ve çapraz iletişimin sağlanması adına paylaşım günleri, açık kapı uygulaması, teknolojik haberleşme araçlarının kullanımı gibi uygulamalarda bulunulabilir.

Araştırmacılara ise örgütsel vatandaşlık davranışı araştırmalarının evren ve örnekleminin genişletilebileceği (Türkiye’deki diğer iller, bölgesel farklılıklar, özel okullar, ortaöğretim kurumları, üniversiteler, vb.), örgütsel vatandaşlık davranışı içerisinde yer alan ekstra rol model davranışlarının örgütün diğer paydaşları üzerindeki yansımaları ile ilgili araştırmalar yapılabileceği, örgütsel vatandaşlık davranışı üzerinde etkili olabilecek farklı değişkenler (eğitim düzeyleri, yönetim görevine sahip olup olmamaları, bireylerin kültürel özellikleri, vb.) araştırmaya dahil edilebileceği ve benzer araştırmaların çeşitli ülkelerde de yapılarak, farklı kültürel özelliklerin ortaya çıkaracağı değişikliklerin karşılaştırılabileceği önerilerinde bulunmaktadır.

Not: Bu çalışma 26-28 Nisan 2012 tarihlerinde Antalya’da 46 Ülkenin katılımıyla düzenlenmiş olan “3rd International Conference on New Trends in Education and Their Implications”da sözlü bildiri olarak sunulmuş olup, “Journal of Research in Education and Teaching” Bilim Kurulu tarafından yayınlanmak üzere seçilmiştir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, H. G. (2008). *Öğretmenlerde denetim odağı ve örgütsel vatandaşlık*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Aktay, A. (2008). *Yönetici ve öğretmenlerin değer tercihleri ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Allison, B. J., Voss, R. S. ve Dryer, S. (2001). Student classroom and career success: the role of organizational citizenship behavior. *Journal of Education for Business*, 7 (5), 282–288.
- Altunbaş, A. (2009). *Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ve çalışma değerlerinin analizi (Altındağ İlçesi Örneği)*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Ay, B. (2007). *Öğretmenlerin öz-yeterlikleri ve örgütsel vatandaşlık davranışı*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Buluç, B. (2008). Ortaöğretim okullarında örgütsel sağlık ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Güz 6 (4), 571-602.
- Çelik, M. (2007). *Örgütsel kültür ve örgütsel vatandaşlık davranışı-bir uygulama*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Gök, E. E. (2007). *Örgütsel kültür bağlamında örgütsel vatandaşlık olgusu ve bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Greenberg, J. ve Baron, R. A. (2000). *Behavior in organizations: Understanding and managing the human side of work*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall (7th.).
- Gren, S ve Salkind, N. (2003). *Using SPSS for windows and macintosh analysing and understanding data*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall (3th.).
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (17. Baskı). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Kaynak Taşçı, S. (2007). *Öğretmenlerin kişilik özellikleri ve örgütsel vatandaşlık davranışı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- LeBlanc, J. C. (2010). Why faculty should help develop student organizational citizenship behaviors?. *Improving University Teaching 35th International Conference Washington, D.C*
- Nar, O. (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin arkadaşlık, başarı ve statü çabaları ve bu çabaların örgütsel vatandaşlık davranışlarıyla ilişkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.
- Oplatka, I. (2009). Organizational citizenship behavior in teaching: the consequences for teachers, pupils, and the school. *International Journal of Educational Management*, 23 (5), 375–389.
- Oplatka, I. (2006). Going beyond role expectations: toward an understanding of the determinants and components of teacher organizational citizenship behavior. *Educational Administration Quarterly*, 42, 385.
- Organ, D. W. (1988). *Organizational citizenship behavior: the good soldier syndrome*. Lexington, MA: Lexington Books.

Özcan, O. (2008). İlköğretim öğretmenlerinin örgütsel özdeşim, örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık davranışlarının demografik özelliklere göre incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Samancı Kalaycı, G. (2007). *Örgütsel güven ve örgütsel vatandaşlık davranışı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyon.

Sezgin, O. (2009). *Exploring the relationship between the concepts of organization culture, organizational justice and organizational citizenship behavior*.Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Somech, A. ve Ron, I. (2007). Promoting organizational citizenship behavior in schools: the impact of individual and organizational characteristics. *Educational Administration Quarterly*, 43, 38.

Tschannen Moran, M. (2001). Collaboration and the need for trust. *Journal of Educational Administration*, 39, 308-331.

Tuna, Y. (2008) *Örgütsel iletişim sürecinde yöneticilerin duygusal zekâ yeterlilikleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Vigoda Gadot, E., Beri, I., Birman Shemesh, T. ve Somech, A. (2007). Group-level organizational citizenship behavior in the education system: a scale reconstruction and validation. *Educational Administration Quarterly*, 43 (4), 462-493.

Yarım, M. (2009). *Genel liselerde çalışan branş öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.